

บทที่ 4

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง พฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ในด้านวิชาการศาสนา ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และด้านสังคมและชุมชน 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี จำแนกตามตัวแปรตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ระดับการศึกษาสามัญ ระดับการศึกษาศาสนา และการดำรงตำแหน่งอื่นในชุมชน

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีประชากรในการวิจัยเป็นผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิดในชุมชนทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ครอบคลุมผู้นำศาสนาอิสลามจาก 6 หมู่บ้านจำนวน 90 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้สถิติการทดสอบค่าที และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการศาสนา ด้านบุคลิกภาพ ด้านจริยธรรมและคุณธรรม และด้านสังคมและชุมชน สรุปได้ ดังนี้

1. ผู้นำศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการศาสนา รองลงมาด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ และด้านสังคมและชุมชน

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนระหว่างผู้นำศาสนาอิสลามที่มีคุณลักษณะต่างกัน สรุปได้ว่า

2.1 ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีตำแหน่งต่างกันจะมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันในภาพรวม และรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาสายศาสนาต่างกันพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันในภาพรวม แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาสายศาสนาต่างกันจะมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนด้านวิชาการศาสนาต่างกัน โดยผู้นำศาสนาอิสลามที่มีการศึกษาระดับชานาวิยจะจะมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนด้านวิชาการสูงกว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาชั้นมดวะสลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีตำแหน่งต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. ระดับพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการศาสนา และด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ และด้านสังคมและชุมชน ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้นำตามหลักการศาสนาอิสลามนั้น มีความสำคัญยิ่ง เพราะผู้นำศาสนาอิสลามไม่ใช่เป็นเฉพาะผู้นำทางโลกเท่านั้น แต่เป็นผู้นำทางธรรมอีกด้วย ผู้นำในอิสลามจึงแบกรับการมอบหมายหรือที่ภาษาอาหรับเรียกว่า อัล อามานะห์ไว้ ดังนั้นผู้นำศาสนาอิสลามจึงต้องเป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถในการบริหารรวมถึงการปกครอง ตามอัลกุรอาน และแบบอย่างของท่านศาสดาเป็นทางนำ ผู้นำศาสนาอิสลามจะต้องมีความรู้ในหลักศาสนาเป็นอย่างดี และมีบุคลิกภาพที่ดี โดยยึดแบบอย่างท่านศาสดามูฮัมหมัด (ช.ล.) ตลอดจนมีความสามารถในการเป็นผู้นำที่แท้จริง มีอุดมการณ์ที่หนักแน่นและรอบรู้สิ่งต่างๆ ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณ ศิริพันธ์ (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาปรากฏว่า อิหม่ามในจังหวัดสงขลามิบทบาทในการพัฒนาชุมชนทุกด้านอยู่ในระดับปาน

กลาง นอกจากด้านศาสนา ด้านวัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรม และการเมืองการปกครองซึ่งอยู่ในระดับสูง

2. ผู้นำศาสนาที่มีตำแหน่งต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น หรือกรรมการมัสยิด ล้วนแล้วเป็นตำแหน่งที่ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลาม และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอย่างเป็นทางการ ซึ่งคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการอิสลาม ดังนั้นตำแหน่งของผู้นำศาสนาอิสลามจึงไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้ผู้นำศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน

3. ผู้นำศาสนาที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้นำศาสนาอิสลามเป็นบุคคลที่มีความรู้ในด้านวิชาการศาสนา รวมถึงกฎหมายอิสลามอยู่แล้ว รวมทั้งในหลักการอิสลามถือว่ามุสลิมทุกคนต้องศึกษาตั้งแต่เกิดจนถึงหลุมฝังศพ ดังนั้น ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้นำศาสนาอิสลามไม่ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้มีพฤติกรรมที่ของผู้นำแตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาคร สุริยะโชติ (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคุณลักษณะผู้นำท้องถิ่นตามทัศนะของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีระดับทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผู้นำศาสนาที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้นำศาสนาส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาภาคสามัญ บางคนก็ไม่ได้เรียนหนังสือสามัญ เพราะผู้นำศาสนาอิสลามถือว่าความรู้สามัญไม่ได้จำเป็นในการดำเนินชีวิต ในทางตรงกันข้ามความรู้ศาสนากลับเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดที่ต้องเรียนรู้ ดังนั้น จึงทำให้ตัวแปรด้านการศึกษาสามัญไม่ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจ๊ะมูฮาหมัดสัน เจ๊ะอูมา (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี พบว่า อิหม่ามในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นด้านการเมืองการปกครองด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลของอิหม่ามด้านความรู้ภาคสามัญมีความสัมพันธ์กับระดับบทบาทด้านการเมืองการปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. ผู้นำศาสนาที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนด้านวิชาการแตกต่างกัน โดยผู้นำศาสนาอิสลามที่มีการศึกษาระดับชานาวิยจะมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนด้านวิชาการสูงกว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่มีระดับการศึกษาชั้นมุตาวัสสิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้นำศาสนาอิสลามจะให้ความสำคัญกับการศึกษามาก จึงทำให้ตัวแปรด้านการศึกษากลายเป็นปัจจัยที่ทำให้มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนีย์ จิตหมวด (2537: 56 - 58) กล่าวถึงการคัดเลือกอิหม่าม (ผู้นำ) ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

อิหม่ามจะต้องยึดมั่นในคำสอนของอัลลอฮ์อย่างแน่นแฟ้น เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น เป็นผู้ชักชวนให้ทำดี ห้ามปรามสิ่งชั่วและกล่าวพูดความจริง ต้องมีปณิธานว่าจะทำงานเพื่อหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และหวังโลกหน้าหลีกเลี่ยงการอวดอ้างหรือไม่ยอมรับพูดความจริงและต้องไม่สรรเสริญเยินยอผู้คนมากเกินไป ต้องยึดถืออัลกรุอ่านและหะดีษ เป็นหลักการในการปฏิบัติงาน เพราะเป็นรากฐานที่สำคัญและปราศจากข้อสงสัยใดๆ จะต้องเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง อ่านและค้นคว้าให้มาก รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ วัฒนธรรมที่หลงไหลเข้ามา ตลอดจนปัญหาท้าทายต่างๆ ที่ต้องเผชิญ ต้องศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามและเรื่องราวเกี่ยวกับกัมมุนุชชาติ ทั้งมีความรู้พอสมควรเกี่ยวกับวิชาด้านสากลจักรวาลและชีววิทยา จะต้องจำตัวบท (อัลกรุอ่านและหะดีษ) ได้มาก มีความรู้ด้านภาษาดี และต้องรู้ภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาอาหรับ เพื่อที่จะอ่านเขียนเกี่ยวกับอิสลามจากผู้ที่เป็นมิตรหรือเป็นศัตรู ยิ่งกว่านั้นจะต้องสามารถให้ความเข้าใจและชักจูงผู้ที่ไม่รู้ภาษาอาหรับทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม ต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงและมีความเหมาะสมทางวิชาการ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยหลักฐาน เหตุผลและมีวิธีการที่น่าพอใจ ต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทที่ดี มีความประพฤติเรียบร้อยเป็นที่รักใคร่ของหมู่คณะ ทั้งนี้เพื่อให้หมู่มุชานนั้นเชื่อถือและปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจง ต้องมีความอ่อนโยน อุดมคติ ทำประโยชน์ ตลอดจนทำให้หมู่คณะเข้าใจศาสนาอย่างกระจ่างแจ้ง ต้องเป็นคนมักน้อย พอใจสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้ ทั้งนี้เพื่อเป็นผู้ที่มีเกียรติผู้ควรแก่การเคารพรักและพ้นจากการดูถูกดูแคลน ต้องอ่านอัล - กรูอ่านได้ดี รู้เกณฑ์การอ่าน (ตัจญวีด) อย่างดี แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับบุคลิก

6. ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีตำแหน่งต่างกันจะมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามุสลิมจะยึดถือตามแนวปฏิบัติของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) ซึ่งมีลักษณะผู้นำในด้านบุคลิกภาพ และมีความสามารถในการเป็นผู้นำที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย การุณ ภูใหญ่ (2542: 91 -

97) กล่าวถึงลักษณะของผู้นำมุสลิมว่า เมื่อพูดถึงลักษณะของผู้นำในอิสลาม มุสลิมจะยึดถือตามแนวปฏิบัติของท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) ซึ่งมีลักษณะผู้นำในด้านบุคลิกภาพและมีความสามารถในการเป็นผู้นำที่แท้จริง กล่าวคือ การมีบุคลิกภาพที่น่าดึงดูดใจ การศึกษาเกี่ยวกับผู้นำได้ยอมรับว่า บุคคลที่จะเป็นผู้นำที่ดีจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดึงดูดใจและมีอิทธิพลทางใจเหนือผู้อื่นได้ ท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) ซึ่งมีบุคลิกภาพภายนอกที่แข็งแรง สง่างามทั้งในยามอยู่นิ่งและยามเคลื่อนไหว ส่วนบุคลิกภาพภายในนั้นท่านเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ชอบคิดพิจารณาและช่างสังเกตใคร่ครวญ มีวิจารณญาณที่กว้างไกลและลึกซึ้ง จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตาสูง ความซื่อสัตย์เป็นเลิศ มีความกระตือรือร้นและมั่นใจในตัวเอง เข้มแข็งเด็ดเดี่ยวเมื่อเผชิญกับศัตรูและกล้าตัดสินใจได้ทันท่วงที ความมุ่งมั่น เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ลักษณะผู้นำที่ดีจะต้องกล้าเผชิญปัญหาและกล้าตัดสินใจอย่างฉลาด ซึ่งสามารถโน้มนำสร้างความเชื่อถือ เชื่อมือ เชื่อใจและเชื่อมั่นแก่ผู้ตามได้ ไม่เหลวไหลหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเพียงเล็กน้อยก็ยอมขายความศรัทธาเปลี่ยนความตั้งใจและขายอุดมการณ์ได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนในชุมชน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ชุมชนทรายขาวเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความหลากหลายด้านศาสนา ดังนั้น การทราบถึงระดับพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้นำเข้าใจถึงโอกาสและข้อจำกัดของผู้นำศาสนาอิสลามรวมถึงชุมชนด้วย ซึ่งสามารถใช้ในวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

1. ควรส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาอิสลามในอนาคต ได้รับกับการศึกษาสายสามัญ เพื่อให้ผู้นำศาสนาอิสลามมีความรู้ และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
2. ควรปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาอิสลามมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการ รวมถึงแนวทางการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ปัจจัยที่นำมาศึกษาหาความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ครั้งนี้ยังมีอีกหลายปัจจัยที่น่าสนใจ และน่าจะมีผล

ต่อคุณลักษณะของผู้นำศาสนาอิสลาม เช่น แรงจูงใจในการเป็นผู้นำในชุมชนและภาวะการเป็นผู้นำในชุมชน เป็นต้น

2. การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และด้านสังคมและชุมชน ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาพฤติกรรมในด้านอื่นๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus